

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 11, 2021 | 25.11.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.11.26](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.26)

УДК 353:332.14

*М. П. Денисенко,
д. е. н., професор кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-8767-9762
О. Ю. Будякова,
к. е. н., доцент кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-6028-2650*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ

*M. Denisenko
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Smart Economics,
Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv
O. Budiakova
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Smart Economics,
Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv*

SPECIALTIES OF A LOCAL ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT OF REGIONAL SYSTEMS

У статті розглянута теорія відтворення суспільних відносин та закономірності сучасної організації взаємодії елементів продуктивних сил.

Визначено, що проблема відтворення елементів продуктивних сил в розглянута в двох аспектах: в рамках відтворювального підходу, який передбачає комплексний розвиток регіону на основі певної замкнутості інвестиційного циклу в його економіці; в межах теорії інвестиційного клімату регіонів або інвестиційної привабливості регіонів, коли регіон розглядається як повністю відкрита система, а надходження інвестицій залежить від його привабливості для інвесторів.

Досліджено особливості сучасного економічного та соціального розвитку, визначено найбільш раціональні способи організації елементів продуктивних сил, що забезпечують їм ефективну трансформацію в кінцеві результати суспільного виробництва. Акцентовано, що будь-який регіон повинен розглядатися як окрема система, здатна здійснювати відтворення не тільки суспільних відносин, але й відтворення елементів продуктивних сил. Обґрунтовано, що системний характер використання елементів продуктивних сил є визначальним моментом формування регіональних економічних систем.

Визначено, що проявом суті регіональної економічної системи виступає її структура. Обґрунтовано, що окремий регіон й відповідна регіональна економічна система не може бути точною копією, наприклад, національної економічної системи або іншого регіону.

Актуалізовано питання визначення потенціалу регіону, та його ресурсів. Представлена класифікація ресурсів: трудові, інформаційні, фінансові та матеріальні (виробничо-

технічні). Розкрито потенціали окремих елементів продуктивних сил: природний потенціал, трудовий потенціал, виробничий потенціал, науково-технічний потенціал, організаційний потенціал та інформаційний потенціал. Подана характеристика величини економічного потенціалу. Досліджено чинники розвитку регіональних економічних систем: зовнішні та внутрішні чинники.

Зроблено висновки, що для функціонування регіональної економічної системи, а також для того, щоб її інші функції регіональної економічної системи виконувалися, потрібно, щоб її сама система знаходилася під постійним контролем з боку держави та державного управління.

The article considers the theory of reproduction of social relations and patterns of modern organization of interaction of elements of productive forces.

It is determined that the problem of reproduction of elements of productive forces is considered in two aspects: within the framework of the reproductive approach which provides complex development of region on the basis of a certain closedness of an investment cycle in its economy; within the theory of investment climate of regions or investment attractiveness of regions, when the region is considered as a fully open system, and the inflow of investment depends on its attractiveness to investors.

The peculiarities of modern economic and social development are studied, the most rational ways of organizing the elements of productive forces that provide them with effective transformation into the final results of social production are determined. It is emphasized that any region should be considered as a separate system capable of reproducing not only social relations, but also the reproduction of elements of productive forces. It is substantiated that the systemic nature of the use of elements of productive forces is a determining factor in the formation of regional economic systems.

It is determined that the manifestation of the essence of the regional economic system is its structure. It is substantiated that a single region and the corresponding regional economic system cannot be an exact copy of, for example, a national economic system or another region.

The issue of determining the potential of the region and its resources has been updated. The classification of resources is presented: labor, information, financial and material (production and technical). The potentials of separate elements of productive forces are revealed: natural potential, labor potential, production potential, scientific and technical potential, organizational potential and information potential. The characteristic of size of economic potential is given. The factors of development of regional economic systems are studied: external and internal factors.

It is concluded that for the functioning of the regional economic system, as well as for other functions of the regional economic system to be performed, it is necessary that the system itself be under constant control by the state and public administration.

Ключові слова: державне управління; регіональні економічні системи; продуктивні сили; відтворення; потенціал; ресурси.

Key words: public administration; regional economic systems; productive forces; reproduction; potential; resources.

Постановка проблеми. Економічні перетворення, які спостерігаються у всіх сферах суспільного життя, примушують уважніше поставитися до стереотипів, що склалися й стосуються процесів відтворення суспільних відносин, та спробувати осмислити закономірності сучасної організації взаємодії елементів продуктивних сил. Дослідивши особливості сучасного економічного та соціального розвитку, можливо визначити найбільш раціональні способи організації елементів продуктивних сил, що забезпечують їм ефективну трансформацію в кінцеві результати суспільного виробництва (продукти, товари, послуги). У цьому випадку така організація забезпечуватиметься системним характером використання продуктивних сил, що впливає з умов теорії суспільного відтворення. Згідно з цією теорією споживання того або іншого виду ресурсу повинне передбачати не тільки його обґрунтоване використання (експлуатацію) й відновлення

(відтворювання), але й, якщо останнє не можливо, граничне допустиме використання (із застосуванням жорстких норм або нормативів) як у масштабах цілої держави, так і на території окремих регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження особливостей державного управління регіональними економічними системами приділяли увагу українські вчені: Біловодська О.А., Воронкова Т.Є., Грищенко І.М., Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С., Кузьмін О.Є., Федоренко В.Г. та ін. Але в науковій літературі не достатньо висвітлено аспекти державного управління регіонами як відкритими системами. Тому стає актуальним розкриття суті особливостей державного управління регіональних економічних систем.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою статті є визначення особливостей державного управління регіональних економічних систем умовах сталого розвитку через призму відтворювального підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У результаті становлення ринкових відносин багато територій (починаючи від окремих населених пунктів й закінчуючи цілими державними утвореннями) опинилися перед потребою забезпечення відтворювальних процесів. Стало очевидним, що в таких умовах будь-який регіон повинен розглядатися як окрема система, здатна здійснювати відтворення не тільки суспільних відносин, але й відтворення елементів продуктивних сил. Чому саме регіон, а не населений пункт (особливо, коли йдеться про великі міста або цілу агломерацію)? Річ у тому, що регіон є не тільки великою за розмірами територією, на якій проживає населення та розташовуються підприємства, здійснюються різні взаємопов'язані господарські процеси, але й при цьому виступає окремою частиною економічної системи держави, піддається впливу загальних закономірностей відтворення. У даному випадку регіони – це відкриті системи, і це зумовлює тісну залежність процесів формування товарних, фінансових, трудових, інформаційних ресурсів та реалізації кінцевої продукції кожного регіону від розміщення виробництва й особливостей споживання, структури міжрегіональних зв'язків у масштабах окремої держави, групи країн або всього світу.

Проблема відтворення елементів продуктивних сил в сучасних умовах отримує свій дозвіл в двох аспектах: по-перше, в рамках відтворювального підходу, який передбачає комплексний розвиток регіону на основі певної замкнутості інвестиційного циклу в його економіці; по-друге, в межах теорії інвестиційного клімату регіонів або інвестиційної привабливості регіонів, коли регіон розглядається як повністю відкрита система, а надходження інвестицій залежить від його привабливості для інвесторів. Основна відмінність між собою цих концепцій полягає у визначенні ролі держави при забезпеченні інвестиційного процесу. У першому випадку держава виступає як основний суб'єкт цих відносин, який не тільки стимулює заощадження та накопичення, сприяє формуванню та акумуляції необхідних ресурсів, але й здійснює пошук об'єктів вкладення цих ресурсів. У другому випадку роль держави зводиться до інституційного забезпечення (розробці правил поведінки на основі певних норм і правил, які закладаються до відповідних законодавчих актів), а вибір об'єктів, масштаби та джерела інвестування повністю залежать від самих учасників інвестиційного процесу: регіонів та інвесторів. Ця відмінність реалізується в змісті регіональної інвестиційної політики, що проводиться як державними органами управління, так і власне регіональними органами управління. Щодо відтворювального підходу ця політика концентрується навколо вибору методів здійснення процесу капіталоутворення, а щодо інвестиційного клімату – навколо створення умов для залучення інвестицій [1, с. 60]. Отже, орієнтирами розмежування цих підходів виступають, з одного боку мобілізація внутрішніх ресурсів, а з іншого – залучення зовнішніх інвестицій. Від того, яким методом віддається перевага, в повній мірі залежить вибір змісту регіональної інвестиційної політики [2, с. 104].

Системний характер використання елементів продуктивних сил є визначальним моментом формування регіональних економічних систем. За своєю суттю регіональні економічні системи можуть бути представлені в широкому та вузькому розумінні, що дозволяє оперувати даною категорією не тільки в теоретичних (абстрактних) міркуваннях, але й в прикладних (конкретних) дослідженнях. У широкому розумінні слова під регіональними економічними системами потрібно розуміти якусь сукупність різних елементів продуктивних сил прямо або побічно взаємопов'язаних у сфері суспільного виробництва, географічно розташованих у межах певної (досить обширної) території (простору) й пов'язаних між собою господарськими, технологічними, інформаційними та іншими зв'язками. У вузькому розумінні слова під регіональними економічними системами треба розуміти якість цілісне утворення, що використовує окремі чинники виробництва, яке також може бути охарактеризоване тісним взаємопов'язаним функціонуванням у межах окремої (досить обмеженої території (простору)).

Взаємодія між собою продуктивних сил перетворює регіон на цілісну систему зі своїми структурою, функціями, зв'язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення. Її характеризують висока розмірність, велика кількість взаємопов'язаних підсистем різних типів з локальними цілями, багатоконтурність державного управління, ієрархічність структури, значне запізнювання координуючих дій при високій динамічності елементів, неповна визначеність стану елементів. Для того, щоб знайти кількісні або якісні параметри такої системи, її потрібно структурувати, тобто виділити такі підсистеми, сумісне функціонування яких визначає не тільки динаміку розвитку регіону, але й можливості її вимірювання.

Проте регіональна економічна система передбачає взаємообумовлений та взаємопов'язаний узгоджений розвиток та державне управління її елементів незалежно від того, який характер перетворень спостерігається серед елементів продуктивних сил. Головна умова – щоб між продуктивними силами існував взаємозв'язок. Це, коли ефективно виконується основна народногосподарська функція – спеціалізація регіону, не спостерігається

значних внутрішньорегіональних диспропорцій та зберігається здатність регіону здійснювати у своїх межах розширене відтворення на основі наявних ресурсів. Інакше настає період руйнування системи.

Тому, не дивлячись на диференціацію, в розвитку регіональних економічних систем, будь-які територіальні пропорції (якщо вони складаються об'єктивно) скоріше є позитивною умовою, ніж негативною. Питання полягає в тому, як використовувати ці співвідношення у взаємодії між собою подібними системами. Іншими словами, структура регіональної економічної системи повною мірою відображає суспільні відносини, які склалися на даній території в результаті галузевого та територіального поділу праці, що робить її (систему) визначальним чинником власне розвитку самої території.

Якщо спробувати представити регіон у трактуванні теорії систем, то він постане як деяка цілісність взаємопов'язаних елементів, суть та потенціал якої якісно відмінні від суті й потенціалів самих по собі елементів. Вказані нові властивості цієї системи як самостійної цілісності утворюються в результаті системних зв'язків, сукупний ефект яких перевершує суму ефектів всіх узятих окремо елементів цієї системи. Цілісність, у даному випадку, виступає підставою стійкості системи, збереження синергетичних властивостей та потенціалів елементів, що входять до її складу.

Виходячи з того, що регіон є системою, до складу якої входять елементи продуктивних сил, що мають повний цикл відтворення (тільки у такому разі можна говорити про регіон як економічну систему), а також такі, що володіють певним потенціалом, величина якого залежить не тільки від об'ємів (розмірів, масштабів) самих продуктивних сил, але й від їх взаємодії між собою, останній можна представити як деяку суму окремих потенціалів ресурсних підсистем. У цьому випадку узагальнюючим або інтегральним потенціалом регіону як системи виступає його відтворювальний потенціал. Відтворювальний потенціал регіону виступає як сукупність ресурсних підсистем: господарської, екологічної та соціальної, які відповідають територіальним відтворювальним циклам різного рівня (від загальнодержавних до локальних), що забезпечують реалізацію головної мети регіонального розвитку – підвищення рівня життя населення [3, с. 12]. У свою чергу кожна з вказаних підсистем володіє своїм потенціалом.

Так, наприклад, господарська підсистема регіону вимірюється економічним потенціалом. Величина економічного потенціалу визначається кількістю та якістю економічних ресурсів, які є в наявності та можуть бути залучені до суспільного виробництва, а також умовами, що забезпечують їх найбільш ефективне використання. Як економічні ресурси виступають якраз елементи продуктивних сил: людські ресурси, матеріальні ресурси, природні ресурси, науково-технічні ресурси, організаційні ресурси та інформаційні ресурси. Кожний з названих видів ресурсів описується відповідними характеристиками, що дозволяє розглядати їх як окремі підсистеми регіональної економічної системи. На практиці взаємодія різних ресурсів відбувається як безпосередньо через їх залучення до суспільного виробництва шляхом трансформації у випуск товарів або послуг, так й опосередковано через використання для цих цілей грошових коштів. В останньому випадку грошові (фінансові) кошти виступають своєрідним матеріалом, що пов'язує, дозволяє найбільш повно використовувати індивідуальні характеристики того або іншого виду ресурсів. Вони є своєрідним «зчіплювачем», який здатний тягти за собою будь-яке поєднання (трансформацію та випуск) економічних ресурсів, забезпечуючи останнім не тільки їх споживання, але й еквівалентне порівняння, без якого не є можливим враховувати їх індивідуальні особливості (здатності).

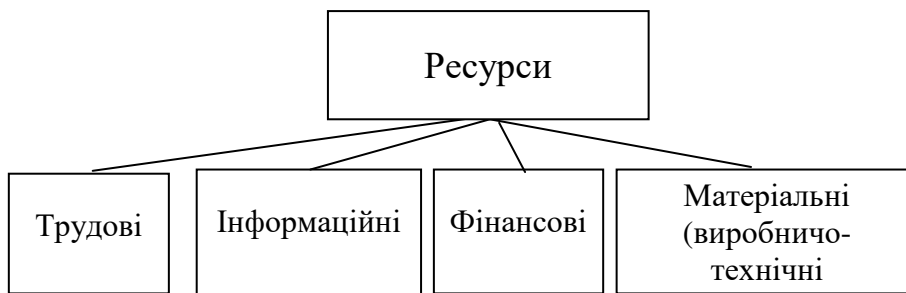
Проявом суті регіональної економічної системи виступає її структура. Особливості соціально-економічної системи, у тому числі і регіональної, як її якісні характеристики виявляються в структурі, зокрема, у структурі економіки, й, отже, можна провести паралель між динамікою структури та проявом суті відповідної соціально-економічної системи. Окремий регіон й відповідна регіональна економічна система не може бути точною копією, наприклад, національної економічної системи або іншого регіону (регіональної економічної системи). Пов'язано це з тим, що величина ресурсів (продуктивних сил), що залучаються до суспільного виробництва, на території окремого регіону буде відмінною як у кількісному, так і в якісному відношенні. У зв'язку з цим, кожна окремо регіональна економічна система має власну, відмінну від інших регіональних економічних систем, структуру, що дозволяє їй з достатнім ступенем упевненості поводитися як самостійний суб'єкт у взаємодії з національними економічними системами та подібними до себе.

Регіон як економічний суб'єкт взаємодіє з національними та транснаціональними корпораціями, розміщення яких на території регіону, їх механізми ціноутворення, розподіли робочих місць й замовлень, трансфертів доходів зі сплати податків та т. ін. роблять чи не вирішальний вплив на економічну самостійність регіону. Отже, регіональна економічна система становить собою форму або зовнішні контури системи організації продуктивних сил, внутрішня структура якої нерозривно пов'язана з певним змістом, наповненим взаємозв'язками між її окремими елементами та частинами, властивими конкретній території.

Визначальним моментом, що забезпечує трансформацію ресурсів на послуги та товари, виступає наявність у даній регіональній економічній системі не тільки визначеної структури, але й відповідних потенціалів.

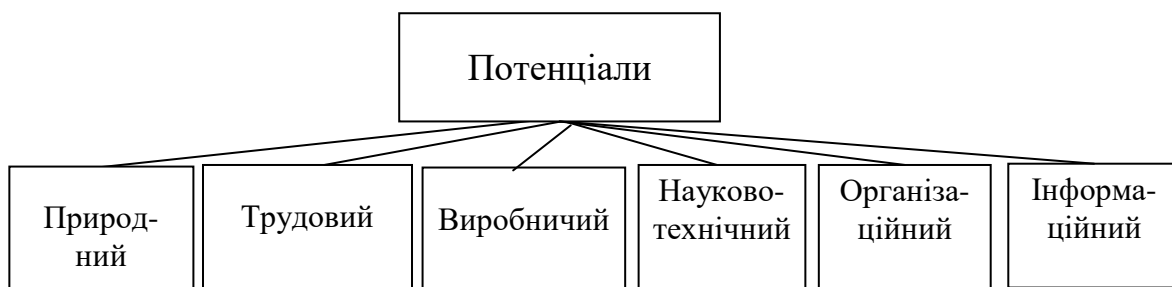
В економічній літературі існує багато інтерпретацій поняття «потенціал». Укрупнено розрізняють три найбільш відомих його визначення: як сукупності «можливостей», сукупності «здатностей» і «ресурсне», у рамках якого потенціал розглядається як сукупність ресурсів, що характеризують здійснення даного виду діяльності суб'єктом ринку. Найбільш поширеним з визначень є «ресурсне».

При класифікації ресурсів найчастіше говорять про трудові, інформаційні, фінансові та матеріальні (виробничо-технічних) ресурси (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація ресурсів

Якщо спробувати знайти найбільш широко вживані визначення потенціалів, що відносяться до різних видів ресурсів або характеризують окремі елементи продуктивних сил, то можна як приклади навести такі (рис. 2):

Рис. 2. Потенціали окремих елементів продуктивних сил

- природний потенціал – сукупність наявних природних умов та ресурсів, які впливають на економічну діяльність й використовуються або можуть бути використані для виробництва благ та здатні забезпечувати потреби країни або людства;

- трудовий потенціал – сформований або розвинутий у результаті інвестицій та накопичень людиною (людьми) певний запас здоров'я, знань, навичок, здатностей, мотивацій, цілеспрямовано використовуваних у тій чи іншій сфері суспільного виробництва, забезпечуючих зростання продуктивності праці та завдяки цьому впливаючих на збільшення доходів (заробітних плат) його власника;

- виробничий потенціал – а) реальний об'єм продукції, який можна виготовити з урахуванням повного використання наявних ресурсів або б) наявні та потенційні можливості виробництва, наявні чинники виробництва, забезпеченість його певними видами ресурсів;

- науково-технічний потенціал – комплексна характеристика рівня розвитку системи продуктивних сил, перш за все, науки, техніка та технології;

- організаційний потенціал – здатність продуктивних сил (економічної системи) зберігати свою цілісність і єдність в умовах нестійкого зовнішнього середовища та розвивати (використовувати) окремі елементи й зв'язки між ними з певною метою;

- інформаційний потенціал – здатність продуктивних сил (економічної системи) збирати, зберігати, відпрацьовувати, перетворювати, передавати та оновлювати інформацію за допомогою сучасної обчислювальної та іншої техніки для постійного використання її в процесі управління.

З наведеного переліку визначень «потенціалу» перші два характеризують його як сукупність ресурсів, третє – як сукупність можливостей, а останні – як сукупність здатностей. У даному випадку, якщо привести всі визначення до спільного знаменника, то потенціал визначається як відношення максимальної економії до необхідних мінімальних капітальних вкладень та становить собою засоби, запаси, резерви й джерела, які є в наявності та можуть бути приведені в дію.

Тобто, визначальною умовою для визначення потенціалу виступає економія, яка може бути отримана в перспективі при максимальному використанні всіх чинників виробництва (або елементів продуктивних сил). Отже, потенціал регіональної економічної системи – це не тільки якась сукупність складових потенціалів, але й ще більш жорстка характеристика, яка відображає здатності системи використовувати наявні у неї можливості.

Дослідження теоретичних та прикладних особливостей організації продуктивних сил загострює проблему визначення співвідношень між собою наукових категорій «потенціал» та «ресурси» як таких, що характеризують їх окремі елементи. Більшою мірою це стосується функціональної наповнюваності та використання цих категорій для характеристики стану й зміни елементів продуктивних сил. Наприклад, наскільки коректними можуть бути словосполучення «розвиток ресурсів» та «розвиток потенціалу» чи, може,

по відношенню до змін елементів продуктивних сил, що описуються за допомогою даних словосполучень, повинні використовуватися інші, точніші терміни.

Спочатку треба визначитися, що є в загальнонауковому розумінні ресурсами та потенціалом. Так, ресурсами прийнято вважати засоби, запаси, джерела, або основні елементи виробничого потенціалу, які має у своєму розпорядженні система і, які використовуються для досягнення конкретної мети економічного розвитку, або джерела, засоби забезпечення виробництва. Вказаний перелік визначень терміну «ресурси» дозволяє припустити, що точнішим буде словосполучення «відновлення ресурсів» або «відтворення ресурсів» ніж «розвиток ресурсів». Тим більше, що під відтворенням прийнято розуміти відтворення витрачених чинників виробництва (природних ресурсів, робочої сили, засобів виробництва) шляхом їх подальшого виробництва, яке передбачає, у першу чергу, кількісну зміну ресурсів.

Водночас, потенціалом прийнято вважати наявні у економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальну структуру та уміння раціонально використовувати їх для досягнення поставленої мети, або джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-якого завдання, досягнення певної мети. Як бачимо, основною відмінністю у визначеннях «ресурсів» та «потенціалу» виступають можливості (наявність) та здатності (уміння) використовувати чинник, який є в наявності. Тобто можна припустити, що потенціал – це те, що існує незалежно від того, використовується воно зараз чи ні. А чи можна розвивати те, що не використовується? Швидше за все – ні. Тому по відношенню до терміну «потенціал» використання як уточнюючого терміну «розвиток» є помилковим та невиправданим. Точнішим в даному випадку буде використання словосполучень «підвищення потенціалу», «використання потенціалу», «відтворення потенціалу», але ніяк не «розвиток потенціалу». Отже, й по відношенню до терміну «ресурси», й по відношенню до терміну «потенціал» більш точним нам видається використання словосполучень «відновлення ресурсів або потенціалу», «відтворення ресурсів або потенціалу» або «підвищення потенціалу», «використання потенціалу» ніж «розвиток потенціалу або ресурсів». Тим більше, що під розвитком прийнято вважати явище якісного порядку, що характеризує перехід з одного стану в інший, який відносно й «потенціалу», й «ресурсів» не спостерігається. Що, власне, і потрібно було довести.

Щодо регіональної економічної системи як ресурси виступають елементи продуктивних сил, відмітною особливістю яких є, з одного боку, обмеженість в об'ємах, а з іншого, необмеженість у можливостях поєднання та взаємодії. У першому випадку йдеться про природні, матеріальні та трудові ресурси, а в другому – про організаційне, науково-технічне та інформаційне забезпечення. Від того, в якому співвідношенні між собою знаходяться продуктивні сили, повністю залежить конфігурація регіональної економічної системи. Під конфігурацією регіональної економічної системи розуміють кількісні пропорції її окремих частин, взаємодія яких забезпечує їй цілісний характер. Цілісність виступає фундаментальною підставою стійкості систем (збереження їх синергетичних властивостей та потенційних можливостей при зміні зовнішніх умов), результатом зв'язаності елементів й балансу стохастичної (випадкової, імовірнісної) та детермінованої (визначеної, обумовленої) поведінки кожного з них.

Придбання регіональними економічними системами економічної самостійності викликає потребу у переоцінці положення та функцій кожного регіону в системі координат економічного простору, в якому потрібно буде ухвалювати рішення, що забезпечують умови його стійкого розвитку. Стійкий розвиток регіональних економічних систем передбачає подальшу зміну архітектури економічного простору, пропорцій економічної системи.

Дослідження чинників розвитку регіональних економічних систем дозволяє умовно поділити їх на зовнішні та внутрішні чинники.

Зовнішні чинники – це економічна ефективність взаємодії із зовнішнім середовищем, що відображає здатність системи створювати затребувані в зовнішньому середовищі товари та послуги при допустимому співвідношенні вартості вироблюваного продукту, з одного боку, й витрат на залучення ресурсів (підвищення конкурентоспроможності продукції) – з іншого.

Внутрішні чинники – це організація виробництва всередині економічної системи, що визначається структурою, гнучкістю взаємодії елементів системи, ефективністю державного управління та застосуванням сучасних технологій (підвищення продуктивності праці). При цьому їх розвиток зумовлюється загальними параметрами, які характеризують продуктивні сили, відносини власності, примушення до праці. У цьому ланцюжку головну роль відіграють продуктивні сили: від того, наскільки вони відповідають сучасним умовам, повною мірою залежить й стан регіональних економічних систем. Під розвитком продуктивних сил можна розуміти збагачення, наповнення якісно новим змістом елементів продуктивних сил під впливом внутрішніх законів розвитку (переміщення функцій від особових до матеріальних чинників виробництва, випереджаючого зростання суспільної праці, зміни праці, підвищення продуктивності праці та ін.), під впливом внутрішніх та зовнішніх суперечностей (ставлення людини до природи, процесу праці, загального для всіх суспільного способу виробництва та ін.). Якщо спробувати звести це до деякого рівня, тоді рівень розвитку продуктивних сил характеризується якістю робочої сили, технічною оснащеністю, ступенем оволодіння силами природи, рівнем розвитку науки, впровадженням сучасних форм та методів організації виробництва, ступенем розповсюдження нових матеріалів й технологій.

Отже, якщо спробувати узагальнити, то виходячи з економічної теорії чинників виробництва, масштаби та динаміка суспільного відтворення, стійкість розвитку економіки, можливості якнайповнішого задоволення потреб суспільства та кожного його громадянина визначаються наявністю, станом та рівнем використання

продуктивних, що, власне, й підтверджує розглянуту вище тезу.

Стійкість регіональної економічної системи безпосередньо впливає на її життєздатність. Під життєздатністю регіональної економічної системи розуміється її здатність здійснювати розширене відтворення, яке багато в чому визначається системою використання технологій. У сучасних умовах життєздатність та стійкість розвитку регіональних економічних систем знаходить свій прояв у рівнях диференціації регіонів за економічними та соціальними показниками. З погляду соціально-економічних систем, диференціація є невід'ємною властивістю компонентів системи, що простежується за кількісними ознаками. У різноманітних за своїми економічними, географічними та природними умовами регіонах формуються особливості та відмінності в економічному й соціальному розвитку.

Проте, незважаючи на різноманіття, можна виділити загальні, незалежні від типу соціально-економічної системи чинники оптимального розміщення матеріального виробництва. До них, зокрема, відносяться: використання економічних природних ресурсів; раціональне використання трудових ресурсів; оптимальні розміри виробництва та його організації; висока ефективність виробничих зв'язків нових підприємств. Дана обставина дозволяє розглядати регіональні економічні системи як перетворювач ресурсів на продукцію та послуги, придатні для вживання населенням, що мешкає як на території даного регіону, так й за його межами.

Для того, щоб така конфігурація виглядала передбачуваною та не випадковою, регіональна економічна система повинна не тільки не руйнуватися сама, але й не провокувати руйнування собі подібних, а також економічних систем вищого рівня, таких, наприклад, як національна економічна система. Досягається це за допомогою узгодження цілей, основних функцій та державного управління на досягнення яких спрямована діяльність (функціонування) регіональних економічних систем. Під функціонуванням регіональної економічної системи розуміється формування та використання сукупності суспільно-виробничих й організаційно-технічних чинників, що визначають ефективність праці, забезпечують раціональне використання природних ресурсів, засобів виробництва, матеріальних та трудових ресурсів суб'єктами господарювання в масштабах регіону.

При цьому метою діяльності економічних систем стає прибуток у широкому розумінні: на макрорівні – це поліпшення добробуту населення та підвищення якості життя, здоров'я населення та збереження навколишнього середовища. В економічних системах господарська діяльність, поряд з максимізацією вартості самої системи, пов'язана з позитивними зовнішніми ефектами, сприяючими розвитку більш крупних систем. Зрозуміло, зводити всю діяльність регіональної економічної системи до отримання економічної вигоди, формою якої виступає прибуток, не доводиться. Та цього й не вимагається, оскільки під прибутком розуміють у даному разі приріст (прирощування) умов комфортного життя, які у своїй більшості означають більше ніж, власне, сам прибуток як економічний результат.

Для того, щоб зазначена мета функціонування регіональної економічної системи стала реально досяжною, потрібне виконання деяких функцій, під якими розуміють:

- узгодження та захист інтересів регіону всередині країни й за кордоном; посилення конкурентних позицій регіону шляхом наукової підготовки обґрунтування привабливості території з метою залучення інвесторів та вдосконалювання економічної структури; створення умов, які сприяють розвитку в регіоні малого та середнього підприємництва [4, с. 56];

- створення системи регіональних пільг та гарантій для діяльності підприємницьких, комерційних структур та інвесторів [5, с. 108];

- нарощування зовнішньоекономічного потенціалу та розширення торгово-економічних зв'язків регіону [6, с. 237].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для функціонування регіональної економічної системи, а також для того, щоб й інші функції регіональної економічної системи виконувалися, потрібно, щоб й сама система знаходилася під постійним контролем з боку держави та державного управління. З огляду на обставину, що регіон як складна соціально-економічна система пов'язаний безліччю відносин як із зовнішнім середовищем (у тому числі з державою, як надсистемою), так й внутрішнім середовищем, специфіка якого в контексті представлена відносинами регіону з територіальними одиницями та суб'єктами, що господарюють, виникає об'єктивна потреба у формуванні та підтримці стабільного курсу економічного зростання та соціального розвитку, що досягається державним управлінням соціальними й економічними системами.

Література.

1. Денисенко М.П., Шапошнікова О.М., Будякова О.Ю. Економічні заходи державного управління щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 1 (3). С. 53-65.

2. Денисенко М.П., Будякова О.Ю. Державне управління економікою регіонів на інвестиційній основі. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 2 (4). С. 103-117.

3. Денисенко М. П., Будякова О. Ю. Підвищення індексу людського капіталу – важлива складова інноваційної кадрової політики підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 11–17. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.4.11

4. Mykola Denysenko, Alona Melnyk, Zorina Shatskaya, Olena Budiakova International regulatory experience business activity. *Research and Innovation: Collection of scientific articles*. Yunona Publishing, New York, USA. 2019. P. 55-58.

5. Денисенко М.П., Будякова О.Ю. Механізм державного управління інноваційної діяльності на регіональному рівні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2018. № 1. С. 107-120.

6. Mykola Denysenko, Olena Budiakova Modern strategies personnel management in the epoch of the digital economy. *Digital economy and digital society: Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 22*. Wydawnictwo Katowicach, 2019. С. 234-242.

References.

1. Denisenko, M.P., Shaposhnikova O. N. & Budiakova, O. Yu. (2020). Ekonomichni zahodi derzhavnogo upravlinnya shchodo zaluchennya investicij [Economic measures of public administration to attract investments]. *Naukovyj visnyk: derzhavne upravlinnia – Scientific Bulletin: State management*, 1(3), 53-65 [in Ukrainian].

2. Denisenko, M.P & Budiakova, O. Yu. (2020). Derzhavne upravlinnja ekonomikoju regioniv na investitsijnij osnovi [State management of the economy of the regions on an investment basis]. *Naukovyj visnyk: derzhavne upravlinnia – Scientific Bulletin: State management*, 2(4), 103-117 [in Ukrainian].

3. Denisenko, M.P & Budiakova, O. Yu. (2019). Pidvyschennia indeksu liuds'koho kapitalu – vazhlyva skladova innovatsijnoi kadrovoi polityky pidpriemstv [Enhancing human capital index – important complex of innovative personnel policy]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 4, 11-17 [in Ukrainian]. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.4.11

4. Denysenko, M., Melnyk, A., Shatskaya, Z., Budiakova, O. (2019). “International regulatory experience business activity”. *Doslidzhennia ta innovatsii*, p. 55-58.

5. Denisenko, M.P & Budiakova, O. Yu. (2018). Mekhanizm derzhavnogo upravlinnia innovatsijnoi diial'nosti na rehional'nomu rivni [The mechanism of state management of innovation activity at the regional level]. *Naukovyj visnyk: derzhavne upravlinnia – Scientific Bulletin: State management*, 1, 34-47 [in Ukrainian].

6. Denisenko, M.P. & Budiakova, O. Yu. (2019). Suchasni strategiyi upravlinnya personalom v epohu cifrovoyi ekonomiki. *Digital economy and digital society* [Modern strategies personnel management in the epoch of the digital economy]. p. 234-242 [in Poland].

Стаття надійшла до редакції 20.11.2021 р.